

ZORAN LAPOV

ZAPIS O JEDNOJ "ZADRUZI": OBITELJ PAVELIĆ IZ SELA GLAVACE (GACKA DOLINA, LIKA)

Zoran Lapov
Dipartimento di Scienze dell'Educazione
e dei Processi Culturali e Formativi
Università degli Studi di Firenze
Via Laura 48
I 50121 Firenze

UDK: 392.3(497.5 Lika)
929 Pavelić, obitelj
Stručni članak
Ur.: 2009-09-14

Ovaj rad oslikava primjer jedne obitelji rodom iz Gacke doline (sjeverna Lika) čija se zadruga raspodijelila na pojedinačne obiteljske jedinice više pokoljenja unazad: taj se proces naročito odnosi na zadružni suživot, te unutarnju raspodjelu uloga i zaduženja. Uslijed niza prirodnih, gospodarskih, te napose društvenih čimbenika, ova je obitelj napustila zadružni način života, postupno se iseljavala iz sela, da bi se i izvan rodnoga zavičaja među članovima raseljene obitelji zadržao izvjestan "zadružni" osjećaj zajedništva.

Glavne riječi: zadruga; obitelj Pavelić, društvene promjene; zadružni osjećaj

Zapis koji slijedi biografski je obojen osvrt na život jedne obitelji, koja bi se tek uvjetno mogla odrediti nazivom "zadruga", a što će pobliže biti pojašnjeno u samome tekstu. Naime, zajednica o kojoj je ovdje riječ nije više "zadruga", ona više ne postoji kao radna i obiteljska zajednica od više članova, dočim opstaje neka vrst "zadružnoga" osjećaja, na koji je – u krajnju ruku – moguće utjecao broj pripadnih joj članova.¹ Ovo je tek kraći prikaz jedne obitelji, koja se – naročito nakon Drugog svjetskog rata – u cijelosti raselila iz

¹ Usp. M. GAVAZZI, 1978, 82.

rodnoga sela, kao i njezinih mijena k novim oblicima "zadružnoga" življenja. Riječ je o rodu moje majke. Govori se ponajviše o članovima po muškoj liniji: o osobama za koje sam čuo, te onima koje sam osobno upoznao – unazad do moje prabake Julike s djedove strane, te sestre moje bake Kate – Anke, djeda Petra i same bake Kate, pa nadalje.

Od najranijeg je djetinjstva osjećaj za obitelj – za širu, proširenu obitelj – bio prisutan u momemu, odnosno našem poimanju zajednice: uvijek smo se rado okupljali, kao i gnjevili oko kojekakovih porodičnih i vanporodičnih pitanja. Sve u svemu, dijelili smo (naravno: tko više, tko manje) i dobro i zlo. Takav je osjećaj zajednice i zajedničkoga bio i ostao utemeljen na osnovama jedne nekada zadružne porodice, podrijetlom iz Gacke doline u sjevernoj Lici, točnije, iz sela Glavace. Sama zadruga nije se održala, dapače, izgubila se kao takva više pokoljenja unazad, napose ako se uzme u obzir zadružni suživot, te unutarinja raspodjela uloga i zaduženja; očuvali su se, međutim, mnogi oblici, takoreći, zadružnoga osjećaja, kao i spomen na negdanje zadruga (općenito govoreći).

Sl. 1. Kuća Pavelića u Glavacima (sredinom 1970-ih).

Izraz zadruga ne koristi se u gore navedenom značenju - naime, *zadrugom* se (koliko je danas poznato) nazivala trgovina mješovitom robom na kraju ceste koja je ispod Glavaca vodila k Otočcu. Što se tiče "obitelji, porodice", ona je (bila) poznata pod nazivom *fámilija*, što više *vámilija* (tim se izrazom obuhvaćao pojam bilo uže, bilo proširene obitelji, dok se svaka pojedina jedinica nazivala jednostavno *kućom*, koja je bila određena prezimenom, pa se tako – primjerice – govorilo o *kućama Pavelića* (sl. 1)).

Selo Glavace se prostire na krajnjim jugozapadnim padinama kapelskoga gorja. Tipološki "rubno selo", položeno je duž Gackoga polja u smjeru sjeverozapad-jugoistok, na rubu između ravni i prvih obronaka Male Kapele, koji "likuju" ponad samoga sela. Ako se gleda od strane kuća, pogled puca na Gacku dolinu, do Otočca, te okolnih sela i zaselaka, pa sve do Velebita. U smjeru sjeverozapada, selo se pretače u zaselak Lončare, te nastavlja u Drenov Klanac; prema jugu se dotiče Poduma, prema jugoistoku Škara, dok cesta iznad, to jest sjeverno od sela, vodi preko šuma do sela Dabra već dobro okrunjena visovima Male Kapele. Glavace su nekoć potpadale pod općinu Škare, a danas su sva sela i naselja dijelom grada-općine Otočac, odnosno Ličko-senjske županije. Glavace su do ratnih sukoba u devedesetim godinama 20. stoljeća bile naseljene miješanim življem, ponajviše pravoslavne vjeroispovijesti, dok se među katolicima, Hrvatima, brojila tek obitelj Pavelić s nekoliko kuća raspoređenih u dvama zaselcima. Među pravoslavnim su se žiteljima pak brojila prezimena kao što su Knežević, Orlić, Kukić, Žegarac, Nećak, Milanović, Mihovilović, Mikić, Narančić i tako dalje. Naziv "Srbi" nije bio udomaćen: najčešće su bili definirani prema vjerskoj pripadnosti – *pravoslavci*, ili pak etnonimom *Vlaji, Vlasi*, koji u osnovi nije nosio nikakvo negativno značenje (naravno, ovisno u uporabi), pa je stoga bio neutralan. S obzirom na većinsko pravoslavno stanovništvo, i crkva je bila pravoslavna, smještena u vrh sela na padinama Kapele i posvećena Svetoj Petki. Kako se tu radilo o tek jednome rodu Pavelića, smatra se kako su oni najvjerojatnije doselili u selo iz nekog drugog kraja, ili iz drugog gackoga sela, no na razini predaje nije više poznato koje je to selo bilo. Isto tako bi se moglo postaviti pitanje bunjevačkoga podrijetla i pripadnosti te porodice, no odgovori su na taj upit isuviše magloviti da bi mogli dovesti do potvrdnoga: čulo se za taj naziv, za Bunjevce, ali obično nije jasno o čemu se tu radi. Bez obzira na vjersku, ili pak etničku pripadnost, svi su žitelji Glavaca, kao i drugih gackih sela, živjeli po ustaljenim navadama stočarsko-ratarskoga života.²

² Za šire područje Otočca o tome vidi više u S. PAVIČIĆ, 1962, 92-93, 149-151, 178-185.

Jezičoslovno gledano, narječja se Gacke doline ugrubo – te uvjetno – mogu podijeliti na "hrvatske" i "srpske": među prvima su srednjoločakavski dijalekt (sličan govorima najsjevernije Like, dijela Gorskoga kotara i zapadnoga Pokuplja, primorski) i novoštokavski ikavski (bunjevački), premda bi danas malo tko znao razabrati njihove prave odlike; drugi, koji smo ovdje uvjetno naimenovali "srpskim" (novoštokavski ijekavski), govor je dobroga dijela Like, kao i velikoga dijela hrvatskog joj stanovništva, pa tako i žitelja sela Glavace: taj govor, za razliku od "hrvatskih", nije obojen ikavštinom i čakavštinom, koje se ističu kao bitne značajke nekih – bilo u cijelosti, bilo djelomice – hrvatskih govora. U tome se (i)jekavsko-štokavskome govoru pojavljuje, tu i tamo, tek poneka ikavica (npr. *mliko* – mlijeko ili kiselo mlijeko, *dičak* – dječak, dečko, momak), koja kao takva opstaje u velikom broju ličkih govora.³

Dakle, najbitnija, a moguće i jedina razmeđa se očitovala u granicama pripadne vjeroispovijesti, te pripadnih vjerskih obreda i blagdana: na primjer, imendan naspram krsne slave, ili četrnaestodnevni pomak od katoličkoga do pravoslavnoga Božića i drugih svetkovina itd. Oni koji nisu ulazili u krug vjerske obrednosti opet su bili provođeni na vrlo podudaran način među katolicima i pravoslavcima.

U takvome okruženju, sjećanja me vode unazad do šukundjeda Petra, oca moga pradjeda Mate, o kojemu se doslovce ništa više ne zna do da je živio u Glavacima. Pradjed Mate, *Mateša* oženio je Juliku Šimunić (187[7]-1977.) iz Vlačkoga Polja (danas: Hrvatsko Polje), smještenoga u sjeverozapadnome uglu Gacke doline. Prabaka je Julika službeno preminula u 98. godini života, dok se u obitelji govori kako je uistinu već bila navršila stotu – podatak koji međutim nije proizlazio iz župne knjige rođenih, jer je bila zavedena par godina nakon rođenja, kao što je nekoć bio običaj: naime, popis se stanovništva (te dotično: rođenja, vjenčanja i preminuća) nekad nije provodio redovno, već svakih nekoliko godina, tako da se nerijetko događalo da i datumi rođenja budu neispravno uneseni. Imali su troje djece – dva sina i kćer (preminula u ranome djetinjstvu). Pod kraj Drugog svjetskog rata, moj je pradjed obolio i ubrzo nakon toga preminuo. Ostavši udovicom, prabaka se Julika nije ponovno udavala: ostala je u Glavacima sa starijim sinom i snahom. Mlađi je sin, imenom Milan (pokojni) – poznat svim članovima obitelji kao *stric* ili "*čiča*" – preselio po ženidbi u Otočac, gdje se nastanio sa suprugom, *strinom* Katicom, rodnom iz Prozora; imali su troje djece – dvojicu muške i jedno žensko. Petar,

³ Usp. Karte hrvatskih dijalekata u: HRVATSKA ENCIKLOPEDIJA, 2003, 675-676.

stariji sin pradjeda Mate i prabake Julike, ostao je *na zemlji*, u Glavacima. Oženio se s djevojkom iz Brloga (sjeverozapadna Gacka dolina), s kojom je imao trinaestero djece, od kojih troje preminulih (dvojicu muških i jedno žensko) u ranim godinama života, te desetero živih – pet kćeri i petoricu sinova. Ovi potonji su moji ujaci i tetke, a roditelji im – jasna stvar – moji djed i baka: Petar Pavelić *Petrača* (1903.-1977.) i Katarina, djevojački Maras, znana kao *Kata* ili *Kaja* (1902.-1990.) (sl. 2).

Sl. 2. Baka Kata, djed Petar, prabaka Julika (stoje) i teta Božica u dvorištu kuće Pavelića u Glavacima (1969.).

Sl. 3. Konji i kola pred kolnicom u dvorištu kuće Pavelića (Glavace, početkom 1960-ih).

Sl. 4. Okopavanje polja ispod kuća: djed Petar, teta Božica i baka Kata (Glavace, početkom 1960-ih).

Po ženskoj nas liniji podatci vode do roditelja bake Kate: bila je rođena iz braka Marije Katálinić (rodnom iz Vratnika u Senjskome bilu na putu prema Senju) i Franje Marasa (znanog pod imenom *Frane*, odnosno *Vrane*) iz Brloga, koji se okušao i u iseljeništvu, dotično u Americi (*u Merci*), iz koje se brzo vratio. Imali su, pored bake Kate, dva sina – Petra i Ivana, te još jednu kćer – Anu; najzad, a u skladu s mojim saznanjima, sestra se moje bake, *teta Anka*, udala u Rukavine iz Brloga, te preselila u Rijeku.

Tik do naše kuće obitavali su drugi glavački Pavelići: u smjeru Klanca, tj. sjeverozapada, Mane *Lisica* i žena mu Evica (rodnom Glavačanka), te Mane (*Maniša*) *Barabica* (nadimak nadjeven prvo njegovu ocu, te potom i njemu samome) i žena mu *Mica* (rodnom iz Letinca); Milan i Ankica (rodnom iz Dabra) su stanovali s druge nam strane, znači jugoistočne, u smjeru *zadruga* (seoske trgovine) (osobe su navedene pod imenima pod kojima ih se i dan-danas pamti; rodna se sela u zagradi odnose na supruge, dok su supruzi bili rodnom iz Glavaca). Govori se o još par kuća, te pripadnih im obitelji, koje su bile raspoređene među navedenima, no koje su iselile netom nakon drugog svjetskoga rata. Povrh našega zaselka bile su još tri kuće Pavelića na samome kraju sela, "tamo prema Lončarima" (Klancu, tj. sjeverozapadu). Po svoj se prilici nekoć radilo o jednoj zadruci, koja se s vremenom i unutarnjim diobama preoblikovala u dva "zadružna" zaselka sela Glavaca, naseljena Pavelićima. Do naših se naraštaja ni rodbinski odnos ni spomen nisu održali, te se prema tomu nismo smatrali rodbinom s dotičnim porodicama. U skladu s vjerskim načelima, miješani su brakovi bili tek puka rijetkost, pa su i žene udane u rod Pavelića običavale biti iz drugih mjesta, odnosno katoličkih obitelji – i premda su zajednički im rodbinski korijeni bili zaboravljeni, pojedine se kuće Pavelića međusobno nisu orodaivale.

Nužno je pri tomu napomenuti da su se navedene obitelji zadržale u Glavacima i Gackoj dolini do pokoljenja više navedenih osoba, uključujući tu i mojega djeda i baku. Djeca, unuci i praunuci im žive danas izvan sela, bilo u domovini – počev od Otočca, Rijeke, Senja, Zagreba, te drugdje, bilo u inozemstvu. Velik dio ih se nastanio u Zagrebu, a tek su se neki pojedinci ili parovi (i ne iz naše kuće) odlučili vratiti u Glavace tijekom posljednjih godina. Što se tiče vlastite nam porodice, naši su djed i baka s djecom dio ratnih godina (za Drugog svjetskog rata) proveli u otočkoj Dubravi, nadomak samoga središta Gacke doline – grada Otočca, nakon čega su se vratili živjeti u Glavace. Raseljavanje stanovnika ovoga sela, dotično Glávačana, započelo je nakon Drugog svjetskog rata, naposve od šezdesetih godina nadalje: iseljavalo se u Slavoniju, Banat, veće gradove Hrvatske, te inozemstvo, odnosno u Njemačku, Kanadu, Sjedinjene Američke Države i tako dalje. Budući miješanim te

"pograničnim" selom na razmeđu sred dviju strana u sukobu, selo je bilo gotovo sasvim napušteno tijekom ranih devedesetih, kada je uslijedio drugi – donekle i konačni – val raseljavanja. U to je vrijeme čitav niz sela Gacke doline, naročito na istočnome potezu te dalje prema Kapeli i Plitvicama, bio definitivno napušten; razaranja su dovela do toga da ih većina nikad više nije bila iznova naseljena. U samim Glavacima malo tko još odista živi: dobar broj nekoćnjih stanovnika sad stanuje u Otočcu i susjednim naseljima i selima, drži zemlju, polja i vrtove u Glavacima i po stranama za obradu, sjetvu, žetvu, košnju i ine ratarske djelatnosti. Tim su se putem, najzad, i obitelji, da ne kažemo zadruge, koje su nekada nastavale selo Glavace, nepovratno raspale.

Dvadesetak godina unazad Glavace su bile znatno naseljenije selo, čije se gospodarstvo – kao i u većini naselja Gackoga polja – zasnivalo na stočarstvu i zemljoradnji. Stočarstvo je uključivalo stoku bilo sitnoga, bilo krupnoga zuba: ovce, koze, svinje, goveda, te konje (sl. 3); povrh toga se držala raznorodna perad – kokoši, guske, pure itd., a osim njih i zečevi. Blago se obično napasalo na obroncima, koji nadstiru selo, no bilo je pašnjaka i u nizinskome dijelu ispod Glavaca. Svinje, perad i zečevi su se obično držali u granicama najbliže okućnice. Zemljoradnja je uključivala povrtlarstvo (krumpir, kupus, grah, repa, mrkve itd.), voćarstvo (šljive, jabuke, kruške, višnje itd.), uzgoj žitarica (*šenca*, *kuruza* itd.), lana i konoplje, te duhana za osobnu domaću uporabu (sl. 4). Pašnjaci su i sjenokoše, kao što je već spomenuto, bili pretežito razasuti po obroncima i pobrđu ponad sela, te dalje u gorskim šumama prema sjeveroistoku; no, polja predviđenih za uzgoj trave, djeteline, te košnju i ispašu bilo je i ispod sela, to će reći u dolini, koja se prostire od Glavaca prema Gackoj. Napokon, mnoge su kuće s prednje strane bile urešene *baščama* ili *petnjacima* s cvijećem. Kroz selo, iznad kuća je išao put (tek poneki se dom nalazio iznad puta); od svakog je doma, ispod sela, milio po jedan *sokat*, obrubljen *ogredama*, unutar kojih su bili raspoređeni vrtovi, njive, polja, sjenokoše. Ponad sela se bijelila crkva sv. Petke, od koje se spuštala *sokatina* povezujući crkvu sa selom. *Sokati* su se, najposlije, ulijevali u cestu, kojom se s jedne strane išlo prema Drenovu Klancu i okolnim selima, dok je s druge strane vodila prema *zadruzi* (trgovini), a odatle u Podumu i drugim selima sve do Otočca. Sada je tu, naime, s druge strane Gacke doline, i autoceste, koji spaja sjevernu i južnu Hrvatsku na potezu Zagreb-Split.

Ako se vratimo našim zadrugama, i danas se pripovijeda kako su seljani nekad sve sami uzgajali, obrađivali, kako nikomu ničega nije manjkalo, te kako je zemlja sve davala, zbrinjujući na taj način svakog pojedinoga člana obitelji. Činjenica je da je ne samo zemlja bila sudionica toga procesa, već i sama obitelj, to jest oblik društvene zajednice, koji je odlikovao gacka sela, Liku, pa

nadalje. Zadruga je bila samodovoljna (osim u slučajevima krajnje neimaštine, ili pak prirodnih i/li društvenih nedaća): svi su sve radili, naravno, po predodređenoj spolnom i generacijskom poretku, tako da se uvijek znalo koga je išlo čišćenje, mužnja, hranjenje i napajanje blaga, *čobanija*, okopavanje, oranje, košnja, pređenje, tkanje i tako dalje. U pogledu unutarnjega društvenoga ustroja, porodice i zadruge su (poglavito) bile patrilokalne, te dobro patrijarhalne: dakle, djevojke su se udavale u drugi rod, dok bi momci ostajali u kući, na zemlji; time su sve žene udane u istu zadrugu postajale jedna drugoj jetrve, te snaše, nevjeste za ostale članove obitelji. Velika se uloga pripisivala najstarijim članovima obitelji, a posebna je uloga bila u rukama (*stare*) *majke*, tj. najstarije ženske članice – kao *planinka* (uvaženiji naslov), to će reći kućanica, domaćica; ona se brinula za sve, naročito ženske, poslove u kući i izvan nje, za mljekarske djelatnosti – mužu, sirenje, kiseljenje, i slično. Moja je prabaka Julika bila jedna od tih žena, okrunjenih naslovom *planinke*. Njezin se "ugled" nadalje podupirao naslovom kume, bilo da je uistinu kumovala u nekoj porodici ili ne. Bila je ona ta koja se bavila i porodiljstvom, barem u vlastitome domu, te – ostavši udovicom – redila po kući i gospodarila svim poslovima. Istinski je "gospodarila" samo mojim djedom i bakom, snahom joj, jer se drugi sin, "stric", odselio u Otočac, a kći preminula u najranijim godinama života.

Dan u jednoj ličkoj "zadruzi", pa tako i u obitelji Pavelić, protjecao po ustaljenome poretku: ustajalo se vrlo rano, ljeti već oko četiri sata izjutra, *vidije se* – rekli bi ljudi. Prvi bi se ustali član laćao loženja vatre, bilo da je ljetno ili zima (govori se kako je to nekoć bilo zaduženje najmlađe snahe). Muški bi se, jedan ili par njih, potom uputili u staju da nahrane i napoje blago, te *okidaju* odnosno očiste pod staje od balege i ustajale slame, te ju nadomjeste novom. Prvi je posao žene mužnja krava, nakon čega bi se mlijeko donijelo u kuću, stavljalo da prokuha, te raspodijelilo prema vrstama mljekarskih proizvoda: sirilo se, kiselilo, a dio bi se mlijeka ostavljao za piće i ine potrebe. Neki bi već prije nešto prezalogajili, dok bi neki tek sada sjeli za *ručak* (doručak). Ljeti bi se potom *odrenulo blago u strane*, odnosno izgnalo na pašu po obroncima Kapele vrh sela, ili pak u nizini ispod njega. Nekad je tu u boljih kuća bilo i *čobana* u službi, a koji su dolazili bilo iz istoga bilo iz okolnih ili daljih sela, a spominju se katkada i pastiri rodom iz Bosne; drugi se bitan podatak odnosi na skupno pastirenje, to jest napasanje stoke na *smjenu* ili *sminu*, pri čemu bi jedan ili više pastira okupilo blago u nekoliko kuća, te izgnalo na pašnjake. Od proljeća se sijalo i sadilo, a ljeti bralo, vršilo, sušilo, već prema dotičnim poljoprivrednim kulturama. Ljeti bi se muškarci zorom upućivali u brda ili pak pod kuće na košnju trave, koju je potom trebalo prevrtati, te nakon određenoga

vremena skupljati kao sijeno, te na kolima odvoziti u selo, gdje se najzad *sadjevala* u stogove i plastove kao zaliha za nastojeću zimu. Za doba kosidbe i prikupljanja sjena, žene bi i djeca dostizale muškarce oko podneva s (*južinom*, to će reći ručkom, te im pomagale oko sijena.

Povrh mojih iskustava iz djetinjstva, te razgovora sa svim članovima rodbine, u osnovi su mi, pri stvaranju ovoga članka, napose pomogla i sjećanja moje ujne Mandice, podrijetlom iz roda Smolčića iz planinskoga sela Dabra, smještenoga desetak kilometara sjevernije od Glavaca. Ona se prisjeća vlastite zadružne obitelji, u kojoj je provela djetinjstvo i mladost: njezin su otac i stric živjeli u jednoj kući, dok im je treći brat stanovao u zasebnoj kući tik do njih. Glava je kuće obično bio djed, otac, ili pak najstariji sred braće, koja su činila zadrugu. Mandičina su sjećanja zadruge bogata, te odgovaraju – u svakom slučaju – opisima obiteljskoga, premda ne više zadružnoga življenja u Glavacima: svi su se poslovi združno obavljali; svakom je pojedinome članu, već prema spolu, životnoj dobi, te godišnjem dobu, bila dodijeljena određena uloga, pri čemu su muški članovi radili teže poslove, uključujući cijepanje drva, zidarenje, oranje, košnju i slično; mlađe bi žene odlazile van raditi (okopavati vrtove, skupljati sijeno), dok bi starije ostajale u kući obavljajući kućanske poslove (čišćenje, pranje, sirenje, kuhanje, pripravljanje jela itd.). Djeca su se igrala, te – ovisno o stasu i dobi – s godinama sve više priskakala u pomoć starijima, sad dodajući im drva, sad pomažući pri skupljanju sijena, sad pri hranjenju stoke. Napasanje stada je, obično, bio posao namijenjen poodraslijoj djeci i mladeži, no bilo je tu i starije čeljadi, već prema potrebi i prilikama. Zimi su se, najzad, obavljali poslovi kao što su cijepanje (već unaprijed priređenih) drva, popravak ratarskih alatki i pribora (muški), odnosno pređenje, tkanje, pletenje (ženski), a najzad se i *prelilo*, pri čemu nisu manjkale šale, pripovijesti i napjevi.

Naša je kuća Pavelića bila jedna od "gazdinskih" (*gazdama* su se nazivale glave "boljih" kuća, bilo imovinski, bilo brojno). Kako god da bilo, moji su djed i baka imali trinaestero djece, od kojih je desetero ostalo na životu. Ostalo je troje – dvoje muških i jedno žensko – preminulo nedugo nakon poroda, ili pak u najranijim godinama života. Moja je majka Ruža (krsno Magdalena) jedna od "preživjelih". Najstarija od mojih tetaka – *teta Ankica*, rođena je 1922. godine; za njom su uslijedili Mile, Julika, Mate, Ruža, Marija, Drago, Joso, Jure i Božica (ujaci Mile i Mate su preminuli posljednjih godina) (sl. 5). Većinom su rođeni u Glavacima ili Otočcu. Ni jedan nije ostao na zemlji: danas su gotovo svi u Zagrebu s djecom i unucima. Teta Ankica je bila ta koja je posegnula za školom i zaposlenjem izvan rodnoga kraja. Slijedili su ju i drugi (bez točnog kronološkog poretka): Mile, Ruža, Mate, Marija (prvo u Rijeku, zatim u Zagreb), Drago, Joso,

Jure – svi doselili i ostali u Zagrebu, što radi školovanja, što radi posla. Ako se na trenutak osvrnemo na obrazovni put mojih ujaka i teta, vidjet ćemo kako su neki pohodili školu u Otočcu i/li Senju, a tek neki u Zagrebu. Najzad, sestre Julika i Božica su s pripadnim im porodicama iselile u Njemačku krajem šezdesetih godina: prva se kao umirovljenica vratila u Hrvatsku 1990. godine, te nastanila nedaleko od Zagreba, dočim je druga s obitelji ostala u inozemstvu. Od desetero kćeri i sinova, na svijet je došao i moj naraštaj – šesnaestero nas je bratića i sestrični, među kojima mnogi imaju i vlastitu djecu (devetnaestero njih), a jedan i unuča. Dio mojih bratića, uključujući i mene samoga, nosi pored službenoga imena i krsno ime Petar po djedu Petru, koji je isto to ime naslijedio od svojega djeda – našega rodonačelnika.

Danas se u Liku, točnije, na otočko groblje, ide na Sve Svete u posjet pokojnim roditeljima obitelji – Petru i Kati, te staroj majci – Julici. Osim toga, moji ujak Jure i ujna Mandica su jedini koji su očuvali izravnu vezu sa zavičajem, te koji i dan-danas – premda nastanjeni u Zagrebu – redovno odlaze u Liku, dotično u selo Dabar, rabe dio zemlje za sjetvu i povrtlarstvo: takav je izbor svakako uvjetovan i činjenicom da je rodna kuća moje ujne u Dabru bila obnovljena nakon sukoba u ranim devedesetima i zadržana od njezine obitelji. Naša je u Glavacima, naime, bila prodana 1984. godine.

Još je jedan podatak znakovit za ovaj zapis: samo je troje, od njih desetero, sklopilo brak i zasnovalo obiteljsku zajednicu s osobama iz rodnoga kraja, odnosno Gacke doline i/li okolice – Julika, Marija i Jure su izabrali bračne im drugove iz Šumečice (obitelj Atalić), Brinja (obitelj Šegota), odnosno Dabra (obitelj Smolčić). Takav je odabir bračnoga druga imao izvjesnoga utjecaja i na povezanost sa zavičajem, te – moguće – i na osjećaj ličkoga identiteta, premda se ovaj potonji podosta dobro održao u sve braće i sestara: svi se oni drže Ličanima, te osjećaju kao takvi bez obzira na to što su već desetljećima iseljeni s rodne grude; svi se rado sjećaju Like, zapjevaju "poneku ličku", rado koriste mnoge zavičajne izraze i pojmove, a da ne govorimo o gastronomskim poslasticama.

Među unucima Petra i Kate, znači u redovima mojih bratića i sestrični, veze su već podosta oslabljene, a da ne govorimo o naraštaju praunučadi i daljnega potomstva. Što se tiče naših roditelja, dotičnih desetero sestara i braće rodom Pavelića, svi su i dalje snažno povezani. Ta se njihova povezanost (jak obiteljski, ako ne i "zadružni" osjećaj) izražavaju posjećivanjima, zanimanjem za poteškoće pojedinih članova te uzajamnom pomoći, kao i nastojanjima oko njihova razmatranja i rješavanja u okvirima rodbinske zajednice (osim u slučaju da se netko ne želi izjasniti u pogledu određenoga pitanja). Zastanimo tek na trenutak na najočitijem, te najvedrijem obliku te društvenosti. Posjećivanja nastavljaju biti učestalom navadom, a – prigodom kakve proslave, svadbenoga veselja, ili posjete trenutno najstarijemu članu obitelji – i brojnim zbivanjem:

naime, po smrti djeda Petra, baka je Kata bila preseljena u Zagreb gdje je ostatak svojega vijeka skoro čitav provela u domu sina joj Mile – posjeti ujaku Mili i ujni Katici bili su svakodnevni, a krajem tjedna, te za blagdane, a napose Katarinje, i vrlo mnogoljudni. Nakon što nas je i baka Kata napustila, njezino je mjesto bilo naslijeđeno od tete Ankice, najstarije od desetero braće i sestara. Upravo onako kako se nekad za vrijeme praznika išlo u Liku, dotično Glavace – neki od mojih bratića i sestrični (uključujući mene) su se vrlo rado ljeti tamo igrali. I ako se za put u Glavace moralo pripremati kao za bilo koje drugo "pravo" putovanje, odlazak ujacima i tetama, koji žive "iza ugla", daleko je jednostavniji pothvat, tako da su i posjete ili u najmanju ruku telefonski razgovori česti, da ne kažemo svakodnevni.

Popis kazivača

Julika Atalić, rođ. Pavelić, 1929.
Magdalena Ruža Lapov, rođ. Pavelić, 1935.
Jure Pavelić, 1945.
Mandica Pavelić, rođ. Smolčić, 1951.

Literatura

Milovan GAVAZZI, Sudbina obiteljskih zadruga jugoistočne Evrope, u: *Vrela i sudbine narodnih tradicija*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1978, 80-93.
Hrvatska enciklopedija, sv. 4, Zagreb, 2002, natuknica: *Hrvat*, 653-705.
Stjepan PAVIČIĆ, *Seobe i naselja u Lici*, Zbornik za narodni život i običaje, Zagreb, 1962.

RECORDS OF ONE COOPERATIVE: PAVELIĆ FAMILY FROM THE VILLAGE OF GLAVACE (GACKA DOLINA, LIKA)

Summary

This paper seeks to draw a line through the genealogy (seven) generations of the family Pavelić: it is concerned with the families originally from the Lika village of Glavace, which - like a good part of the village – left the cooperative coexistence of several generations back, but which was no doubt derived from cooperative families, as evidenced by a hamlet (one of two) of Pavelić, within which it was situated. On this backdrop were depicted cooperative family lives and work, and the position of the Catholic family in a majority Orthodox village, as well as the ways that led the residents to the gradual emigration and eventual abandonment of the land. Due to the large number of natural, economic and especially social factors, displacement not only led to the abandonment of villages, but also the dissolution of the cooperative family (where they are represented in this form). Following one such sequence of events, the article concludes with an outline of the Pavelić family outside of its native homeland, and descriptions of its 'community' feeling, which to this day it strives to maintain, at least in certain forms of sociability and social life.

Keywords: cooperative; Pavelić family, social changes; community feeling